

Brief aan de bisschoppen van de hele wereld

naar aanleiding van de publicatie van het Motu Proprio ‘Summorum pontificum’ over het gebruik van de Romeinse liturgie van vóór de hervorming van 1970

Beminde broeders in het bisschopsambt,

Met hoop en groot vertrouwen geef ik u als herders de tekst in handen van een nieuw, als Motu Proprio uitgevaardigd, apostolisch schrijven over het gebruik van de Romeinse liturgie in de vorm, voorafgaand aan de in 1970 gerealiseerde hervorming. Het document is de vrucht van langdurige overwegingen, veelvuldige raadplegingen en gebed.

Berichtgevingen en oordelen zonder voldoende kennis hebben niet weinig verwarring veroorzaakt. Er zijn zeer uiteenlopende reacties die gaan van vreugdevolle aanvaarding tot hard verzet en die betrekking hebben op een project waarvan de inhoud in feite niet bekend was.

Een dubbele vrees stond in eerste instantie dit document in de weg en hierop wil ik in deze brief enigszins nader ingaan.

Op de eerste plaats is er de vrees dat hier het gezag van het Tweede Vaticaans Concilie wordt aangetast en een van zijn wezenlijke beslissingen, de liturgische hervorming, in twijfel wordt getrokken. Deze vrees is ongegrond. Wat dat betreft, dient vooreerst te worden gezegd dat het missaal dat door Paulus VI is gepubliceerd en

door Johannes Paulus II in twee latere edities opnieuw is uitgegeven, de normale vorm – de *Forma ordinaria* – van de liturgie van de heilige eucharistie is en blijft. De laatste, aan het Concilie voorafgaande versie van het Missale Romanum, die in 1962 werd gepubliceerd op gezag van paus Johannes XXIII en werd gebruikt tijdens het Concilie, kan daarentegen worden gebruikt als de *Forma extraordinaria* van de liturgische viering. Het is niet gepast om over deze twee versies van het Romeins Missaal te spreken als over “twee ritussen”. Het betreft veeleer een tweevoudig gebruik van een en dezelfde ritus.

Wat het gebruik betreft van het missaal van 1962 als *Forma extraordinaria* van de liturgie van de mis, zou ik de aandacht

willen vestigen op het feit dat dit missaal juridisch nooit werd afgeschaft en dus in principe altijd bleef toegestaan. Op het ogenblik van de invoering van het nieuwe missaal leek het niet nodig om aparte normen uit te vaardigen voor een mogelijk gebruik van het tot dan toe gebruikte missaal. Men ging er vermoedelijk van uit, dat het om enkele afzonderlijke gevallen zou gaan, die men geval voor geval ter plekke zou oplossen. Nadien bleek echter snel dat – vooral in de landen waar de Liturgische Beweging aan veel mensen een belangrijke liturgische vorming en een diepe, innerlijke vertrouwdheid met de toen gebruikte vorm van de liturgische viering had gegeven – niet weinigen sterk gehecht bleven aan dit gebruik van de Romeinse ritus, die hun vanaf hun jeugd dierbaar was geworden. Wij weten allen dat in de door aartsbisschop Lefebvre geleide beweging het vasthouden aan het oude missaal een uiterlijk kenmerk werd; de redenen voor de scheuring die zich hier aftekende, lagen echter veel dieper. Veel mensen die duidelijk het bindend karakter van Vaticanum II aanvaardden en trouw waren aan de paus en de bisschoppen, verlangden toch ook naar de vorm van de liturgie waarmee zij vertrouwd waren, met name omdat op veel plaatsen de viering volgens het nieuwe missaal niet overeenkomstig de voorschriften plaatsvond, maar juist werd opgevat als een machtiging of zelfs een verplichting tot een ‘creativiteit’, die vaak leidde tot nauwelijks te dulden verminderingen van de liturgie. Ik spreek uit ervaring, omdat ook ik die periode heb meegemaakt met al haar verwachtingen en verwarringen en ik heb gezien hoe diep mensen die volledig geworteld waren in het geloof van de Kerk, werden gewond door de eigenmachtige verminderingen van de liturgie.

Paus Johannes Paulus II zag zich derhalve genoodzaakt om met het *Motu Proprio Ecclesia Dei* (2 juli 1988) een normatief kader uit te vaardigen voor het gebruik van het missaal van 1962. Dit bevatte weliswaar geen gedetailleerde voorschriften, maar deed principieel een beroep op de edelmoedigheid van de bisschoppen ten aanzien van de “gerechtvaardigde wensen” van die gelovigen die om dit gebruik van de Romeinse ritus vroegen. De paus had destijds vooral ook de ‘Priesterbroederschap van de heilige Pius X’ willen helpen om weer de volledige eenheid met de opvolger van Petrus te vinden en hij had zo getracht om een wonde te helen die als steeds pijnlijker werd ervaren. Helaas is deze verzoening tot nu toe niet gelukt, maar een reeks gemeenschappen maakt dankbaar gebruik van de mogelijkheden van dit *Motu Proprio*. Daarentegen bleef de kwestie van het gebruik van het missaal van 1962 buiten deze groepen (vanwege gebrek aan precieze juridische normen) moeilijk, met name omdat de bisschoppen daarbij vaak vreesden, dat het gezag van het Concilie hier in twijfel zou worden getrokken. Had men direct na het Tweede Vaticaans Concilie kunnen veronderstellen dat de vraag naar het gebruik van het missaal van 1962 beperkt zou zijn tot de oudere generatie, die ermee was opgegroeid, intussen is echter duidelijk geworden dat ook jongeren deze liturgische vorm ontdekken, zich ertoe aangetrokken voelen en hier een wijze van ontmoeting met het mysterie van de heilige eucharistie vinden die bijzonder bij hen past. Zo is er behoefte ontstaan aan een meer duidelijke juridische regeling, die nog niet was te voorzien bij het *Motu Proprio* van 1988; deze normen hebben ten doel om juist de bisschoppen ervan te ontlasten steeds weer opnieuw te moeten afwegen, hoe men op de verschillende situaties dient te antwoorden.

Op de tweede plaats werd in de discussies over het verwachte Motu Proprio de vrees tot uitdrukking gebracht dat een ruimere mogelijkheid voor het gebruik van het missaal van 1962 zou leiden tot onrust of zelfs scheuringen in de parochiegemeenschappen. Ook deze zorg lijkt mij niet echt gegrond. Het gebruik van het oude missaal veronderstelt een zekere mate van liturgische vorming en tevens het hebben van een toegang tot de Latijnse taal; het een, noch het ander treft men vaak aan. Reeds op grond van deze concrete veronderstellingen is het duidelijk dat het nieuwe missaal de *Forma ordinaria* van de Romeinse ritus blijft, en dit niet enkel op grond van de juridische normen, maar ook op grond van de feitelijke situatie waarin de gemeenschappen van de gelovigen zich bevinden.

Weliswaar ontbreekt het niet aan overdrijvingen en soms aan maatschappelijke aspecten die op ongepaste wijze in verband staan met de houding van gelovigen die zich verbonden weten met de oude Latijnse liturgische traditie. Uw liefde en pastorale wijsheid zullen een stimulans en gids zijn om dit te vervolmaken. De beide vormen van het gebruik van de Romeinse ritus kunnen elkaar overigens wederzijds bevruchten: in het oude missaal kunnen en moeten nieuwe heiligen en enkele van de nieuwe prefaties worden opgenomen. De Commissie 'Ecclesia Dei' zal in contact met de verschillende instellingen die zich toeleggen op de *usus antiquior*, de praktische mogelijkheden onderzoeken. In de viering van de mis volgens het missaal van Paulus VI kan sterker dan tot nu toe vaak het geval was, de sacraliteit naar voren komen die veel mensen aantrekt tot het oude gebruik. De zekerste garantie ervoor dat het missaal van Paulus VI de parochiegemeenschap

pen verenigt en bij hen geliefd is, bestaat in een eerbiedig vervullen van zijn voorschriften. Dat maakt de spirituele rijkdom en de theologische diepte ervan duidelijk.

Hiermee ben ik gekomen bij de positieve redenen die mij ertoe heeft gebracht met dit Motu Proprio dat van 1988 te actualiseren. Het gaat om een innerlijke verzoening binnen de Kerk. Terugkijkend naar de scheuringen die in de loop van de eeuwen het Lichaam van Christus hebben verwond, krijgt men steeds weer de indruk dat op kritieke ogenblikken, wanneer een scheuring zich begon af te tekenen, er niet voldoende is gedaan door de verantwoordelijken in de Kerk om verzoening en eenheid te behouden of opnieuw tot stand te brengen, en dat de nalatigheden in de Kerk er mede schuldig aan zijn dat scheuringen zich konden verharderen. Deze terugblik stelt ons vandaag voor de verplichting om alles in het werk te stellen om het allen die werkelijk een verlangen naar eenheid hebben, mogelijk te maken in deze eenheid te blijven of deze opnieuw te vinden. Hier komt mij een passage uit de tweede brief aan de Korintiërs voor de geest, waar Paulus tot de Korintiërs zegt: "Wij spreken ronduit met u, Korintiërs, ons hart staat wijd voor u open. Het is niet onze schuld dat gij u beklemd voelt; zelf zijt gij niet ruimhartig genoeg ... Laten wij dan gelijk oversteken, zet ook gij uw hart open voor ons..." (2Kor 6,11-13). Paulus zegt dit in een andere context, maar zijn oproep kan en moet ons juist hierin aanspreken. Laten wij ons hart wijd openstellen en geven wij ruimte aan al datgene waaraan het geloof zelf ruimte geeft.

Er is geen tegenstelling tussen de ene en de andere uitgave van het Missale Romanum. In de geschiedenis van de liturgie is

er groei en vooruitgang, maar geen breuk. Wat voor vorige generaties heilig was, blijft ook voor ons heilig en groots; het kan niet plotseling geheel verboden worden of zelfs schadelijk zijn. Het doet allen goed om de rijkdommen die zich hebben ontwikkeld in het geloof en het gebed van de Kerk, te bewaren en er hun juiste plaats aan te geven. Om de volle communio te beleven kunnen de priesters die tot de gemeenschappen behoren met het oude gebruik, vanzelfsprekend de viering volgens de nieuwe boeken in principe niet uitsluiten. Het uitsluiten ervan zou niet in overeenstemming zijn met de erkenning van de waarde en de heiligheid van de ritus in zijn vernieuwde vorm.

Tot slot is er mij, dierbare broeders, veel aan gelegen te onderstrepen dat deze nieuwe verordeningen geenszins uw gezag en verantwoordelijkheid inperken, noch wat de liturgie, noch de pastorale zorg voor uw gelovigen betreft. Aan elke bisschop komt inderdaad het recht toe om leiding te geven aan de liturgie in zijn bisdom (vgl. *Sacrosanctum Concilium*, 22: “*Sacrae Liturgiae moderatio ab Ecclesiae auctoritate unice pendet quae quidem est apud Apostolicam Sedem et, ad normam iuris, apud Episcopum*” – “De regeling van de heilige liturgie hangt uitsluitend af van het gezag in de Kerk, welk gezag berust bij de Apostolische Stoel en, overeenkomstig de wettelijke voorschriften, bij de bisschop”).

Er wordt derhalve niets afgedaan aan het gezag van de bisschop, wiens taak het in ieder geval blijft erover te waken dat alles in vrede en objectief geschiedt. Mochten er zich problemen voordoen die de priester van de parochie niet kan oplossen, dan kan de ordinaris altijd ingrijpen, echter in volledige overeenstemming met de

nieuwe bepalingen die in het *Motu Proprio* zijn vastgelegd.

Bovendien nodig ik u, dierbare broeders, bij deze uit om drie jaar na het van kracht worden van dit *Motu Proprio* de Heilige Stoel te berichten over uw ervaringen. Indien er dan werkelijk ernstige moeilijkheden aan het licht zouden zijn gekomen, kan er gezocht worden naar wegen om deze te verhelpen.

Dierbare broeders, vol dankbaarheid en vertrouwen vertrouw ik deze bladzijden en de bepalingen toe aan uw pastoraal hart. Laten wij steeds de woorden voor ogen houden die de apostel Paulus tot de oudsten van Efeze richtte: “Geef acht op uzelf en op heel de kudde, waarover de heilige Geest u tot leiders heeft aangesteld om Gods Kerk te hoeden, die Hij zich verwierf door het bloed van zijn eigen Zoon” (Hnd 20,28).

Aan de machtige voorspraak van Maria, de Moeder van de Kerk, vertrouw ik deze nieuwe bepalingen toe en van harte verleen ik mijn apostolische zegen aan u, dierbare medebroeders, aan de pastoors in uw bisdommen en aan alle priesters, die uw medewerkers zijn, alsook aan al uw gelovigen.

Gegeven bij de St. Pieter, 7 juli 2007

Benedictus XVI

© Copyright 2007 – Libreria Editrice Vaticana / R.-K. Kerkgenootschap in Nederland

Vertaling: H.M.G. Kretzers / J. Vijgen, in samenwerking met de NRL.